

SİYASET-AHLAK İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA SİYASİ ETİK KOMİSYONU KURULMASI ÇALIŞMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

*Doç. Dr. Nihat BULUT**

I. SİYASET-AHLAK İLİŞKİSİ

A. GENEL OLARAK

Ahlak, “belli bir dönemde belli insan topluluklarıncı benimsenmiş olan, bireylerin birbirleriyle ilişkilerini düzenleyen törel davranış kurallarının, yasalarının, ilkelerinin bütünü”¹ dür. Gerçi ahlakın içeriğini teşkil eden kuralların, yasaların ve ilkelerin neler olduğunun kişilere ve çağlara göre değişkenlik gösterdiği ve bu konularda çeşitli görüşlerin bulunduğu söylenebilir². Ancak bu farklılık, ahlaki insan yaşamının evrensel bir özelliği olmaktan çıkarmaz. Dünyanın her yerinde, toplumda yaşayan bireylerce benimsenen etik düşüncelerin asgarisi göz önünde tutulur ve toplumsal düzen adına belli ahlaki ilkeler korunur³. İşte bu fonksiyonuyla toplumsal yaşama etki eden ahlak, “iyi” ve “kötü”yü araştıran bir alan olarak karşımıza

* Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Genel Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi.

1 İsmail Kılıoğlu, Ahlak-Hukuk İlişkisi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Y., İstanbul, 1988, s.135.

2 Bedia Akarsu, Ahlak Öğretileri-I Mutluluk Ahlakı, İÜEF Y., İstanbul, 1970, s.1.

3 Sözelimi Anayasa Mahkemesi 1987 yılında vermiş olduğu, Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu ile ilgili kararında, yasanın genel değerlendirmesini yaparken, öncelikle kriminoloji uzmanları ve ceza hukukçularının, ahlak bozucu nitelikteki yayınların çoğalmasının şehevi merakları tahrik ederek, gençlerdeki cürmi eğilimleri artıracakını ve destekleyeceğini belirttiklerini vurgulamıştır. Ardından da bu durumda yapılacak şeyin, bir yandan hukuk devleti ilkesine sadık kalarak, demokratik hak ve özgürlükleri korumak, öte yandan da sağlıklı bir toplumda insan ögesinin başlıca kaynağı olan çocukların ve gençlerin bedensel, ruhsal ve ahlaki gelişmelerine zarar verecek ya da onları suça itecek yayınlardan uzak tutmak olduğunu ifade etmiştir. <http://www.anayasa.gov.tr/eskisite /KARARLAR/IPTALITIRAZ/K1987/K1987-04.htm>, Erişim Tarihi: 30.08.2007.

çıkar. Bu bağlamda ahlaki yargılar da, temelde, “iyi-kötü” değerlendirmesine dayanırlar. Bu çerçevede “iyi” ahlaken doğruyu, “kötü” ise yanlış ifade eder. Bu bir değer sorunudur ve bu sorun kendini, siyasette, hukukta, ekonomide, iş dünyasında, kısacası, hayatın her alanında gösterir⁴. İnsan yaşamının kolektif karakterinden kaynaklanan siyasetin⁵ bu alanlar içinde önemli bir yeri olduğunda şüphe yoktur⁶.

Çünkü siyaset, bir yönüyle, bireylerin topluluk içerisinde birleşip kaynaşmalarını gerçekleştirmek ve adil bir yönetim kurmak için bir araç olarak görülse bile; diğer yönüyle, toplumdaki değerlerin dağıtımı ile ilgili bir çıkar çatışması, bir iktidar yarışı, dolayısıyla bir mücadeledir⁷. Başka bir deyişle siyaset bir yönüyle uzlaşma ise, diğer yönüyle de çatışmadır. Siyaset, temelde iktidarı elde etme, iktidarda mümkün olduğu kadar daha uzun zaman tutunma ve iktidarı tüm toplum üyelerini kapsayacak şekilde kullanma mücadelesi ve yöntemi olarak betimlenebilir⁸.

Siyasetin ahlakla ilişkisi iki farklı düzeyde ele alınabilir. Birincisi, siyaset felsefesiyle ilgili olup, siyasi faaliyetin yöneleceği amaçlar ile gerçekleştireceği değerlerin neler olması gerektiği üzerinde yoğunlaşır. Bu, çok geniş ve derin bir konudur ve aslında “etik”in alanına girer. Siyasetin ahlakla ilişkisinin ikinci yönü ise siyasal davranışın değerlendirilmesiyle ilgilidir. Siyasette genel geçer ahlaki ilkeler üzerinde duran bu alana “siyasi ahlak” denir. Nitekim popüler söylemde siyasi ahlaktan söz edildiğinde

4 Bkz. Norman Barry, “Political Morality as Convention”, *Social Philosophy & Policy*, Volume 21, Number 1, Winter 2004, s.265-292.

5 Michael Roskin/Robert L. Cord/James A. Medeiros/Walter S. Jones, *Political Science*, Prentice-Hall International, Inc., New Jersey, 1991, s.4.

6 Mustafa Erdoğan, *Siyaset ve Ahlak*, http://sadiky.blogspot.com/2006_07_01_archive.html, Erişim Tarihi: 02.05.2007.

7 Bu noktada, insanlar arasında, siyasetin tanımı konusunda, öteden beri iki zıt yaklaşımın geçerli olduğunu söylemek mümkündür. İlki, siyaseti bir savaş olarak telakki edenlerin yaklaşımıdır. Bu yaklaşımı paylaşanlar için siyaset, belli bir azınlığın çoğunluk üzerindeki ayrıcalıklarını sürdürmeye yarar. İkinci gruba göre ise siyaset, düzen ve adaleti egemen kılmak için girişilen bir çabadır. Bu yaklaşım çerçevesinde siyaset, bireylerin topluluk içerisinde birleşip kaynaşmalarını gerçekleştirmek ve adil bir yönetim kurmak için bir araçtır. Bkz. Maurice Duverger, *Politikaya Giriş*, Çev: Samih Tiryakioğlu, Varlık Y., İstanbul, 1984, s.12-13.

8 Davut Dursun, “Siyaset ve Ahlak: Gerçeklikle İdealin Bağdaşmazlığı Sorunu”, <http://www.etiksempozyumu.sakarya.edu.tr/etik/1.1/dursun.pdf>, Erişim Tarihi: 29.08.2007.

kastedilen, çoğunlukla, siyasi faaliyetin yürütülmesi sırasında da ahlaki davranış kurallarına uyulması gereğidir⁹.

B. SİYASİ FAALİYETİN YÖNELECEĞİ AMAÇLAR BAĞLAMINDA SİYASET-AHLAK İLİŞKİSİ

Siyasi faaliyetin yöneleceği amaçlar ile gerçekleştireceği değerlerin neler olması gerektiği bağlamında siyaset ahlak ilişkisi, tarihi çok eskilere götürülebilecek olan bir konudur. Bu konuda da iki temel yaklaşımın varlığından söz edilebilir. İlki, Platon'un siyasetin ahlaka feda edildiği 'idealist' yaklaşımıdır. Bu yaklaşımda siyaset ahlakın emrine verilmiştir. Buna göre, evrensel ve mutlak ahlak değerler vardır ve devletin temel işlevi, özellikle eğitimi bir araç olarak kullanarak, bu değerleri ve erdemleri toplumsal yaşama geçirmekten ibarettir¹⁰. Amacı erdem olan devlet, kendi ahlakını tüm yurttaşlarına benimsetme hakkına sahiptir¹¹. Böylesi ideal bir devletin işlenmesi için ya bilge filozoflar yönetici olmalıdır, ya da yöneticiler filozoflaşmış olmalıdır¹².

Hemen belirtelim ki, Platonun bu yaklaşımı Aristo tarafından yumuşatılmış; ancak siyaset ve ahlak arasındaki iç içe geçmişlik, esas itibarıyla devam etmiştir. Aristo, Platon'a göre daha gerçekçi olsa da¹³, düşüncesi hocasının etkisi altındadır¹⁴. Bireysel ahlaki problemlerin siyasal kurumların problemlerinden ayıramayacağı görüşündedir. En yüksek iyi,

9 Siyasi etik ve siyasi ahlak arasındaki farklılık için bkz. Ömer Çaha, "Modern Dünyada Siyasi Etik", İslamiyat, Cilt 6, Sayı 1, Ocak-Mart 2003, s.19; Erdoğan, Siyaset ve Ahlak, http://sadiky.blogspot.com/2006_07_01_archive.html.

10 Platon'un eğitim anlayışı için bkz. Ayferi Göze, Siyasi Düşünceler ve Yönetimler, Beta Y., İstanbul, 1989, s.22vd; Mehmet Akad/Bihterin Vural Dinçkol, Genel Kamu Hukuku, Der Y., İstanbul, 2006, s.14-15.

11 İlyas Doğan, Özgürlükçü ve Totaliter Düşünce Geleneğinde Sivil Toplum, Alfa Y., İstanbul, 2002, s.11.

12 Platon, Devlet, Çev: Sebahattin Eyuboğlu/M. Ali Cimcoz, İş Bankası Kültür Y., İstanbul, 2000, s.170.

13 Akad/Dinçkol, s.27.

14 Karl Popper, Açık Toplum ve Düşmanları-II, Çev:Harun Rızatepe, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000, s.12.

ortak mutluluğun elde edilmesidir¹⁵. Siyaset de bir anlamda bunun aracıdır. Bu düşünce Ortaçağ İslam düşünürleri üzerinde de etkili olmuştur. Sözelimi Farabi, siyaset–ahlak ilişkisinde Antik Yunan’daki ustaları Platon ve Aristo’yu izler ve onların yaptığı gibi, kendisi de siyasetle ahlaki birbirinden ayırmaz¹⁶. Aynı doğrultuda İbn-i Rüşd, siyaseti bir tür ahlak olarak görür¹⁷.

Bu konudaki ikinci yaklaşım ise siyaseti bir bilim olarak temellendiren düşünür olarak bilinen ve politik realizmin öncülerinden sayılan Machiavelli’in yaklaşımıdır¹⁸.

İtalyan birliğinin sağlanmasını esas alan Machiavelli, sisteminin temelini güce dayandırmış¹⁹ ve iktidarı kullanana, hiçbir ilkeye bağlanmamasını önermiştir²⁰. Machiavelli için önemli olan başarıya ulaşmaktır. Yöneticilikte başarı, etik kaygılarla, ahlaki duyarlılıkla pek bağdaşmamaktadır. Ona atfen söylenen, “siyasi başarı için amaç, araçları meşru kılar” sözü bu bağlamda değerlendirilebilir.

Machiavelli, Platon’un aksine, ahlaki ideallerin politikada yüceltilmesinin gereksiz olduğu görüşündedir. Çünkü hem insanın doğası böyle bir düşünce için elverişli değildir, hem de politik mekanizmanın doğası böyle bir yaklaşıma izin verecek özellikten yoksundur²¹. Machievelli, insanın doğasının genelde kötü olduğunu kabul eder. İnsan bencil bir varlıktır, arzusuna göre sever, çıkarı ölçüsünde yöneticiye bağlı kalır. Bu

15 Okorie Ogbonnaya Okomba, “The Ethical Implication of Seperading Morality From Politics: Taking a Cue From Machievellian Politics and Nigerian Political Experience”, s.14. http://www.diva-portal.org/diva/getDocument?urn_nbn_se_liu_diva-6776-1__fulltext.pdf, Erişim Tarihi: 30.08.2007.

16 Bkz. Şenol Korkut, “Farabi’de Siyaset ve Ahlak”, İslamiyat, Cilt 6, Sayı 1, Ocak-Mart 2003, s.48 vd.

17 Bkz. Fatih Toktaş, “İbn-i Rüşd’ün Siyaset Ahlakı”, İslamiyat, Cilt 6, Sayı 1, Ocak-Mart 2003, s.59 vd.

18 Andrei V. Kortunov, “Realism and Morality in Poitics”, <http://www-ee.stanford.edu/~hellman/Breakthrough/book/pdfs/kortunov.pdf>, Erişim Tarihi: 02.09.2007.

19 Akad/Dinçkol, s.76.

20 Cemal Bali Akal, Modern Düşüncenin Doğuşu, Dost Kitabevi, İstanbul, 1997, s.12.

21 Okomba, s.13.

durum prensin iktidarını sürekli tehlike altına atar. Prens gerektiğinde ahlak dışı davranabilmesinin altında da bu durum yatar²².

Fakat prensin ahlak dışı davranabileceğini söyleyen Machievelli, yönetilenler söz konusu olduğunda tavrını değiştirmektedir. Machievelli halkı, başta vatan sevgisi ve yönetene bağlılık olmak üzere, bir dizi ahlaki ilkeye tabi kılmakta²³ ve böylece siyaseti ahlakın varlığı için bir ön koşul olarak görmekte²⁴, hatta ahlakı siyasetin emrine vermektedir.

Hemen belirtelim ki, siyaset ve ahlak ilişkisi ile ilgili bu iki temel yaklaşım modern zamanlarda geliştirilmiş ve siyasi faaliyetin yöneleceği amaçlar ile gerçekleştireceği değerlerin neler olması gerektiği bağlamında pek çok görüş ortaya çıkmıştır²⁵. Sözgelimi, modern dünyada süregelen, siyasette bireysel ahlakın mı, yoksa kolektif ahlakın mı esas alınması yönündeki tartışma bu çerçevede zikredilebilir. Bireysel ahlakı ön plana çıkaranlar için devletin görevi, bireylere kendi amaçlarını barış içinde gerçekleştirmek için yetki veren hukuk kurallarını uygulamaktır. Kolektif ahlakı öncelikli sayanlar açısından ise, devlet, ortak bir girişimin yöneticisi olarak yorumlanır. Toplum organik bir bütün olarak tek projedir, diğer bütün aktiviteler talidir²⁶.

C. SİYASÎ FAALİYETİN YÜRÜTÜLMESİ BAĞLAMINDA SİYASET-AHLAK İLİŞKİSİ

Siyasî faaliyetin yürütülmesi sırasında da ahlaki davranış kodlarına uyulması gerektiği bağlamında siyaset ahlak ilişkisi ise daha somut bir konudur ve günlük politika ile ilgili bireylerin uymaları gereken davranış normlarına işaret eder. Sözgelimi, bir politikacının yolsuzluk yapması veya yapmaması yahut partiler ya da adayların, seçim harcamalarını karşılamak

22 Bkz. Mehmet Ali Ağaoğulları/Levent Köker, Tanrı Devletinden Kral-Devlete, İmge Kitabevi, Ankara, 1991, s.193-194.

23 Akad/Dinçkol, s.78.

24 Ağaoğulları/Köker, s.195.

25 Bkz. Çaha, s.120-123.

26 Modern çağda ahlak ve siyaset arasındaki ilişki için bkz. Michael Oakeshott, Modernity and Politics in Modern Europe, Edited by. Shirley Robin Letwin, London, 1993, passim.

için işadamlarına veya usulsüz para kaynaklarına yönelmeleri bu çerçevede ele alınabilecek ahlaki sorunlardır.

Özellikle siyasetle zenginlik arasındaki yakın ilişki²⁷, tarihin ilk dönemlerinden günümüze, konunun hep sıcak kalması sonucunu doğurmuş ve bu bağlamda pek çok düşünürün yöneticilere, mal-mülk edinme konusunda öğüt vermesine neden olmuştur. Bu konudaki en uç önerinin Platon'dan geldiği bilinen bir gerçektir. Halkın ölçülü bir biçimde mülk sahibi olabileceğini kabul eden Platon, yöneticiler ve savaşçılar için bunu açıkça yasaklamak taraftarıdır²⁸. Mayasına altın karışmış olan filozof yönetici, sadece mal-mülk düşkünlüğü açısından değil, diğer ahlaki özellikler bakımından da çok üstündür. Bu çerçevede Platonu izleyen Farabi, yönetici için öyle ahlaki özellikler öngörmüştür ki, sonunda kendisi de saydığı özelliklerin bir kişide toplanamayacağını itiraf etmek zorunda kalmıştır²⁹.

Modern demokrasilerde elbette platonvari bir yaklaşım söz konusu olamaz. Yöneticilerden her alanda üstün ahlak sahibi olmalarını beklemek, hele hele bir takım hukuk kurallarıyla onları ahlaklı davranmaya zorlamak mümkün değildir. Ancak modern demokrasilerde de yönetenlerin ya da siyasetçilerin asgari ahlak kurallarına uymaları beklenir ve bunun için yasalar çıkarılabilir. Yani bir takım siyasal ahlak kuralları hukukileştirilebilir ve böylece günlük politika ile ilgili bireylerin uymaları gereken davranış normları belirlenir. Burada amaç, daha ziyade, siyasetin yozlaşmasının önüne geçilmesidir.

II-SİYASET-AHLAK İLİŞKİSİNİN KESİLMESİ: SİYASAL YOZLAŞMA

Genel olarak, siyasal ahlakı bozucu nitelikteki siyasal davranışlara siyasal yozlaşma adı verilmektedir³⁰. Fakat konuya ilişkin çalışmalara

27 Bkz. Nihat Bulut, Feodaliteden Küreselleşmeye Ekonomik İktidar Siyasal İktidar İlişkisi, Seçkin Y., Ankara, 2003, s.70.

28 Akad/Dinçkol, s.15.

29 Huriye Tefik Mücahid, Farabi'den Abdüh'a Siyasi Düşünce, Çev: Vecdi Akyüz, İz Y., İstanbul, 1995, s.92.

30 Coşkun Can Aktan, Kirli Devletten Temiz Devlete, Yeni Türkiye Y., Ankara 1999, s.19.

bakıldığında, siyasal yozlaşmanın birisi dar, diğeri geniş olmak üzere iki anlamda kullanıldığı görülmektedir. Dar anlamda siyasal yozlaşma, daha ziyade, yolsuzluk (rüşvet, zimmet, adam kayırma) anlamında kullanılırken, geniş anlamda siyasal yozlaşma, siyasal karar alma mekanizması içinde rol alan aktörlerin, sözgelimi seçmenlerin³¹, ama özellikle de politikacıların, bürokratların ve baskı gruplarının özel çıkar sağlamak amacıyla, mevcut hukuki, ahlaki, dini ve kültürel normları ihlal etmelerini belirtmektedir³². Ancak ister dar isterse geniş anlamda kullanılmış olsun, siyasal yozlaşma, temelde, sahip olunan gücün, meşru olmayan bir özel çıkar uğruna kötüye kullanımını ifade etmektedir. Daha genel bir ifadeyle siyasal yozlaşma, kamu görevinin özel amaç uğruna suiistimal edilmesidir³³.

Siyasal yozlaşma karşımıza kanunların suç saydığı eylemler (rüşvet, zimmet, irtikap) biçiminde çıkabileceği gibi, kanunlarda suç olarak düzenlenmeyen, yani cezai bir yaptırıma bağlanmayan³⁴, fakat ahlaki açıdan hoş görülemeyecek davranışlar (oy satın alma, lobicilik, rant kollama, sosyal yardım kollama, aşırı ve yalan vaade bulunma) biçiminde de çıkabilir³⁵. Bu arada ülkemizde siyasal yozlaşmanın iki türünün son derece ön planda olduğu söylenebilir. Birincisi, politikacıların seçim kazanmak için kamu otoritesini ve kaynaklarını keyfi olarak kullanmaları, ikincisi ise, kamu kaynaklarını haksız olarak kendileri ya da yakınları lehine yağmalamalarıdır³⁶.

31 Seçmenler, demokrasiyi pekala, salt kendi özel çıkarlarını gerçekleştirici bir sistem olarak görebilmekte ve bu durum hükümetleri de etkileyerek, siyaseti yandaşlara gelir transferi yapan bir kimliğe büründürebilmektedir. Ahmet Arslan, “Türkiye, Demokrasi ve Politik Yozlaşma Üzerine”, Yeni Türkiye, Ocak-Şubat 1997, Yıl 3, Sayı 13, s.119.

32 Aktan, s.20–21.

33 Mark E. Warren, “Political Corruption as Duplicitious Exclusion”, Political Science and Politics, Volume 37, Issue 4, October 2006, s.803.

34 Türker Aklan, “Siyasette Ahlak Sorunu”, Yeni Türkiye, Ocak-Şubat 1997, Yıl 3, Sayı 13, s.214.

35 Yolsuzluk şekilleri için bkz. Aktan, s.23–41.

36 Mustafa Erdoğan, “Siyasal Yozlaşma ve Türkiye Örneği”, Yeni Türkiye, Ocak-Şubat 1997, Yıl 3, Sayı 13, s.161. Bu arada seçim olgusu ve yolsuzluk arasındaki ilişkinin salt ülkemize özgü bir durum olmadığını belirtmek gerekir. Batı’da yapılan araştırmalar da, seçim zamanlarında yolsuzluk olaylarının önem kazandığını ortaya koymaktadır. Sözelimi ABD’de yapılan bir araştırma seçim sırasında adayların yolsuzluk şüphesi ile yara aldıklarını vurgulamaktadır. James A. McCann/Dvid P. Redlawsk, “As Voters

Aktan, siyasal yozlaşmanın en temel nedeni olarak, siyasal sürecin işleyişinde özel çıkar aksiyomunun geçerli olmasını görür. Aktan'a göre, siyasal süreç de tıpkı piyasa ekonomisindeki karar alma süreci gibi, temelde çıkar maksimizasyonuna dayanır. Bu süreçte seçmenler, kamusal mal ve hizmetlerden elde edecekleri faydayı; partiler, yeniden seçilebilmek için oylarını; bürokrasi, prestij vb. imkanları koruyabilmek için bütçeyi; çıkar grupları ise, devletten elde edecekleri rantları maksimize etmeye çalışırlar³⁷. Sonuçta bütün bu aktörler, göstermiş oldukları çabalarla, çeşitli türden yozlaşmanın önünü açarlar. Oysa siyaset, kamu yararına katkıda bulunma etkinliğidir³⁸.

Elbette siyasal yozlaşmanın tek nedeni, siyasal sürecin işleyişinde özel çıkar aksiyomunun geçerli olması değildir. Modernleşme ile birlikte toplumdaki hızlı değişim, kamu görevlilerinin maaşlarındaki yetersizlik, toplumdaki eğitim ve kültür seviyesinin düşüklüğü, hukuk sistemindeki boşluk ve belirsizlikler, gelir ve servet dağılımındaki eşitsizlikler, demokrasi kültürünün tam olarak yerleşememesi gibi nedenler de siyasal yozlaşmanın sebepleri arasında sayılabilir³⁹. Öte yandan devletin, adalet, güvenlik ve savunma gibi asli görevlerinin ötesine geçerek, ekonomik sistem içinde oynamış olduğu rol de siyasal yozlaşma açısından dikkate alınması gereken bir nedendir⁴⁰.

III. SİYASAL YOZLAŞMANIN DOĞURDUĞU SONUÇLAR

Siyasal ahlaki bozucu nitelikteki davranışların çok önemli ekonomik ve siyasal sonuçlara yol açtığı bilinmektedir⁴¹. Fakat konumuz açısından en önemli sonuç, siyasetin kirlenmesi ve bu çerçevede siyasete ve siyasetçiye

Head to Polls, Will They Perceive a Culture of Corruption”, *Political Science and Politics*, Volume 37, Issue 4, October 2006, s.801.

37 Aktan, s.41-42.

38 Erdoğan, *Siyasal Yozlaşma ve Türkiye Örneği*, s.165.

39 Siyasal yozlaşmanın nedenleri için bkz. Inge Amundsen, “Political Curroption: An Introduction to the Issues”, WP 1997/7, <http://www.cmi.no/publications/1999/wp/wp1999-7.pdf>, s.15-19. Erişim Tarihi: 03.09.2007; Aktan, s.43-45.

40 Bkz. Vural Fuat Savaş, “Değişen Devlet ve Yozlaşan Demokrasi”, *Yeni Türkiye*, Ocak-Şubat 1997, Yıl 3, Sayı 13, s.113 vd.; Erdoğan, *Siyasal Yozlaşma ve Türkiye Örneği*, s.162.

41 Bkz. Amundsen, s.19–21.

duyulan güvenin zedelenmesi⁴², hatta siyasal kurumların meşruiyetlerinin zayıflamasıdır⁴³. Gerçekten son yıllarda yapılan araştırmalar, dünya çapında, halkın siyasetçiye olan güveninin alt sıralarda olduğunu göstermektedir. 2005 yılında yapılan araştırmada, Türkiye’de politikacılara güvenenlerin oranı yüzde 32 iken, Uluslararası Araştırma Şirketi GFK’nin 20 ülkede yaptığı araştırmaya göre bu oran, 2006’da yüzde 23’e düşmüştür. Araştırma, politikacıların güven listesinde son sırada bulduklarını ortaya koymaktadır. Aynı araştırmaya göre, politikacılara duyulan güven Avrupa’da da son derece azdır. Avrupa ortalaması sadece yüzde 14 olurken, Danimarka politikacılara güvenenlerin en fazla olduğu ülke görünümündedir ve güven sıralamasında onu, İsviçre izlemektedir. Polonya, Bulgaristan, İtalya ve Yunanistan’da ise politikacılara güven daha da düşmektedir. Bu ülkelerde politikacılara duyulan güven oranları yüzde 8–10 arasında değişmektedir. ABD’de ise politikacılara güvenenin yüzde 15’ten yüzde 25’e yükseldiği görülmektedir⁴⁴.

Kuşkusuz güven zedelenmesinin en önemli nedeni, çeşitli ülkelerde ortaya çıkartılan siyasi yolsuzluklardır. Almanya’da eski başbakanlardan Helmut Kohl’ün yaşadığı bağış skandalı; İspanya’da sonu tutuklamalara varan yolsuzluk iddiaları; Fransa’da Dışişleri Bakanı Roland Dumas’nın rüşvet almaktan yargılanması; İngiltere’de Thatcher döneminde, Muhafazakar Parti’ye bağışta bulunanlara şövalye unvanı verilmesi; Amerika’da 1974 yılında yaşanan Watergate ve 2000 yılında ortaya çıkarılan Enron skandalı⁴⁵; İtalya’da özellikle 1990’lı yılların başında dokunulmazlıkların kaldırılmasıyla sonuçlanan mafya-siyasetçi ilişkileri gelişmiş demokrasilerdeki siyasi yolsuzluklara örnektir⁴⁶.

42 Arslan, s.117.

43 Amundsen, s.20.

44 Araştırma sonuçları için bkz. Radikal Gazetesi, 8.7.2006.

45 2Enron skandalı Amerika’da 2000’li yıllarda patlak vermiştir. Karlı bir enerji şirketi olan Enron’un iflası kuşku verici bulunmuş ve ardından yapılan araştırmalar, şirketin Bush yönetimiyle yakından ilgili olduğunu, hatta şirket ve ortaklarının seçim kampanyasında Bush’a mali destek verdiklerini ortaya çıkarmıştır Bkz. Time, January 21, 2002, s.29 vd.

46 1999’da Almanya’da, Hristiyan Demokrat Partisi (CDU) eski başkanı eski başbakan Helmut Kohl hakkında bağış skandalı patlamıştır. Kohl, bir silah tüccarından bir milyon Alman Markı bağış aldığını ve parayı on yıl partisinin gizli banka hesabında tuttuğunu kabul etmiştir. İspanya’da 1982’de iktidara gelen İspanyol Sosyalist Partisi, 1989

Siyasal ahlaki bozan ve siyasetin kirlenmesine neden olan bu olaylar, demokratik ülkelerde halkın siyasete karşı ilgisiz kalmasına sebep olmuştur. Nitekim politikacılara karşı güvensizlik duygularının artmasının, demokrasinin köklü geleneklere sahip olduğu ülkelerde bile siyasal ilgisizliği tetiklediği ve özellikle seçimlere katılımı düşürdüğü

seçimlerinden sonra bürokratik yandaşlık olarak tanımlanan yolsuzluklarla suçlanmışlardır. 1990'da kardeşiyle ilgili irtikap iddiaları üzerine Alfonso Guerra hükümetten istifa etmiştir. Aynı yıl Halk Partisi'nin iki üyesi rüşvet nedeniyle tutuklanmıştır. Fransa'da 1970'lerde "emlak Gaullisliği" olarak adlandırılan partilerin yasa dışı gelir kaynaklarıyla ilgili skandaldan sonra, 1980'lerin ikinci yarısında çeşitli partilerin karıştığı sahte fatura davaları gündeme gelmiştir. Fransa Anayasa Mahkemesi Başkanı Roland Dumas, 1989-1992 döneminde Fransa Dışişleri Bakanlığıken Elf Aquitaine petrol şirketinden lobcilik karşılığında rüşvet almaktan yargılanmıştır. İngiltere'de 1960 ve 1970'li yıllarda, müteahhitlerle siyasetçiler arasındaki karanlık ilişkileri yansıtan "Poulson olayı" ortaya çıkmıştır. Yapılan bir araştırmaya göre Margaret Thatcher'ın başbakanlığı döneminde (1979-90), şirketleri tarafından Muhafazakâr Parti'ye bağışta bulunan 174 özel sektör temsilcisine asilzade ya da şövalye unvanı verilmiştir. 1974'te Amerika'da Watergate soruşturması sırasında, ABD eski devlet başkanı Richard Nixon'ın süt üreticileri lobisinin sağladığı oldukça yüklü bir kampanya desteği karşılığında, süt destekleme fiyat politikasını "yasadışı ve gereksiz" yere değiştirdiği saptanmıştır. İtalya'da ise, 1945-1987 döneminde, kamu kaynaklarının yasa dışı kullanıldığı 101 yolsuzluk olayı belirlenmiştir. Mafya karşıtı yargıç Giovanni Falcone'nin Mayıs 1992'de öldürülmesinden sonra gündeme gelen soruşturmalarda çok sayıda siyasetçi, bürokrat ve işadamı sorgulanmıştır. 1992-94 döneminde hakkında soruşturma yürütülen 228 milletvekilinden 111'inin dokunulmazlığı kaldırılmıştır. Tüm bu gelişmelerin siyasi sonucunda, 1992'de parlamentoda 300 sandalyeye sahip Hıristiyan Demokratlar ve Sosyalistler 1994 seçimlerinde ancak 48 milletvekilliği kazanabilmişlerdir. Japonya'da da, 1955'ten 1993'e kadar, Liberal Demokrat Parti'nin on beş başbakanından dokuzu hakkında yolsuzluk iddiaları ya da soruşturmaları gündeme gelmiştir. 1976'da ortaya çıkan Lockheed skandalı sonucunda eski başbakanlardan Kakuei Tanaka dört yıl hapse mahkum olmuştur. Ömer Faruk Gençkaya, "Siyasi Partilere ve Adaylara Devlet Desteği, Bağışlar ve Seçim Giderlerinin Sınırlanması", in. Siyasi Partilerde Reform, Hazırlayanlar: Ali Çarkoğlu vd., Tesev, İstanbul, 2000, s.4-5 http://www.tesev.org.tr/projeler/proje_siyasi_parti.php Erişim Tarihi:19.11.2006.

bilinmektedir⁴⁷. Bu durumun doğal sonucu ise, demokrasinin yara almasıdır⁴⁸.

Siyasal yozlaşmanın demokrasiye verdiği zarar, çıkış yolu arayışlarını da beraberinde getirmektedir. Siyasal açıdan bakıldığında bu önerilerin iki öbekte toplandığı görülmektedir. Birincisi seçim sürecinin mali açıdan şeffaf kılınması ve dolayısıyla, açık, yarışmacı ve katılımcı bir seçim sisteminin hakim kılınması⁴⁹, ikincisi ise seçimlerden sonra siyasetçilerin mali durumlarının saydamlığının sağlanmasıdır.

Hemen belirtelim ki, konunun önemi ülkemizde de bu konuda çözüm önerilerinin getirilmesine neden olmaktadır. Bu çerçevede seçim sürecinin mali açıdan şeffaf kılınması için **Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair bir Kanun Tasarısı Taslağı** hazırlanmıştır⁵⁰. Seçimlerden sonra siyasetçilerin mali durumlarının saydamlığının sağlanması içinse, **Siyasi Etik Komisyonu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi** öngörülmüştür.

Gerçi halen yürürlükte olan ve milletvekillerinin yapamayacakları işleri düzenleyen 3069 sayılı Kanun, Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Hakkında 3628 sayılı Kanun ile 657 sayılı Devlet Memurları Kanununda yer alan bazı hükümler de bu amaca hizmet etmektedir. Ancak bu düzenlemelerin yetersiz kaldığı açıktır.

47 Elbette, başta gelişmiş ülkeler olmak üzere, dünya çapında görülen siyasal ilgisizliği sadece siyasete ve siyasetçilere duyulan güvensizliğe bağlayamayız. Siyasal ilgisizlik temelde iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Birincisi, gelişmiş ülkelerde görülen ekonomik rahatlığın kitlelerde yarattığı doygunluk dolayısıyla ortaya çıkan ilgisizliktir. İkincisi ise, daha ziyade gelişmekte olan ya da azgelişmiş ülkelerde görülen, bizzat iktidarı elinde tutanların yasalar yoluyla halkın yönetime katılımını önlemesidir. Bkz. Mehmet Akad, "Siyasal İlginin Zayıflaması", Hıfzı Timur'un Anısına Armağan, İÜHF Y., İstanbul, 1976, s.4 vd.; Rukiye Akkaya, "Siyasal Katılım ve Siyasal İlginin Zayıflaması", Argumentum, Yıl 5-6, sayı: 44, s. 73 vd.

48 Arslan, s.117.

49 Michael Johnston, "From Thucydides to Mayor Daley: Bad Politics and a Culture of Corruption?", Political Science and Politics, Volume 37, Issue 4, October 2006, s.812.

50 Tasarı taslağının değerlendirilmesi için bkz. Nihat Bulut, "Ekonomik Gücün Siyasete Etkisini Sınırlama Çabası Olarak Seçim Harcamalarının Denetimi", Hukuki Perspektifler Dergisi, Sayı:09, Aralık 2006, s.22 vd.

Son zamanlarda sıkça telaffuz edilen temiz toplum, temiz siyaset, dürüst yönetim gibi değerlerin hayata geçirilmesi, her şeyden önce devlete ait işlemlerin mümkün olduğu ölçüde halka açık olmasını, gizliliğin yerini şeffaflığın almasını gerekli kılmaktadır. Bugün geldiğimiz noktada ahlaki değerlerin siyasi bazda somutlaştırılması ve bunun kanuni bir düzenleme ile gerçekleştirilmesi zorunluluğu bulunmaktadır. Bu zorunluluk, bu amaca yönelik düzenlemelerin bir kanunda toplanmasını gerekli kılmaktadır.

IV. SİYASİ ETİK KOMİSYONU KURULMASI HAKKINDA TEKLİF

Bu konudaki ilk yasa teklifini, ANAP İstanbul Milletvekili Bülent Akarcalı 1997 yılında, 20. yasama döneminde vermiştir. Akarcalı'nın vermiş olduğu bu teklif, diğer partilerin milletvekillerince verilen tekliflerle birleştirilerek Anayasa Komisyonu'nda görüşülmüş ve kabul edilmiş; ancak yasalaşamamıştır.

Bülent Akarcalı, yasa teklifini TBMM'nin 21. döneminin ilk yasama yılında, 16 Haziran 1999'da tekrarlamış; ancak teklif Anayasa Komisyonu'nun 8 Temmuz 1999'daki toplantısında görüşülüp reddedilmiştir⁵¹.

Siyasi etik konusu, Bülent Ecevit başkanlığındaki 57. Hükümet'ten Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Cumhur Ersümer ile Bayındırlık ve İskan Bakanı Koray Aydın'ın, bakanlıklarındaki rüşvet ve usulsüzlük iddiaları üzerine istifa etmelerinden sonra, Eylül 2001'de tekrar tartışılmaya başlanmıştır. Hükümet, Siyasi Ahlak Yasası hazırlığına girişmiş ve bu çerçevede, ANAP İstanbul Milletvekili Bülent Akarcalı'nın 1997'de verdiği teklif, 2001 yılında tekrar gündeme gelmiştir. Fakat üzerinde herhangi bir işlem yapılmamış ve teklif, 21. Dönem'in sona ermesiyle birlikte kadük olmuştur.

22. Dönem'de "Siyasi Ahlak Yasası" ile ilgili teklif, CHP İstanbul Milletvekili Algan Hacaloğlu ve 58 arkadaşı tarafından, 24 Aralık 2002'de

51 Akarcalı'nın teklif metni için bkz. http://www.belgenet.com/2001/siyasiahlak_02.html, Erişim Tarihi: 09.11.2007.

TBMM Başkanlığı'na sunulmuştur⁵². Ancak iktidar partisi AKP bu teklife sıcak bakmamış ve kendisi bir tasarı taslağı hazırlayarak, bunu tartışmaya açmıştır⁵³. Söz konusu metin kamuoyunda tartışılırken, AKP Sakarya Milletvekili Ayhan Sefer Üstün ve 17 milletvekili, TBMM'de Siyasi Etik Komisyonu kurulması ve mal bildiriminde gizliliğin kaldırılmasını amaçlayan yasa teklifini, TBMM Başkanlığına sunmuşlardır⁵⁴. Ardından Anayasa Komisyonu'nda ele alınan teklif, alt komisyona sevk edilmiş ve kanunlaşma fırsatı bulamamıştır. Ancak iktidar partisi AKP'nin seçim bildirgesinde konuya yer verilmiş ve “parti grubumuz tarafından TBMM'ye teklif edilen ve Meclis'in gündeminde bulunan siyasi etik ve mal beyanı ile ilgili düzenlemeler yasalaştırılacaktır” denilmiştir⁵⁵.

İktidar partisinin kanunlaştırmayı vaat ettiği yasa teklifi, amaç olarak, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ve dışarıdan atanan Bakanlar Kurulu üyeleri ile ilgili olarak, saydamlık, tarafsızlık, dürüstlük, hesap verebilirlik, kamu yararını gözetme gibi etik ilkelerin belirlenmesini göstermektedir. Teklif, bu doğrultuda görev yapmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisinde Siyasi Etik Komisyonunun kurulmasını öngörmektedir.

A. SİYASİ ETİK KOMİSYONU

Hemen belirtelim ki, çıkarılacak yasada “siyasi etik” deyimini yerine “siyasi ahlak” deyiminin kullanılması yerinde olacaktır. Çünkü çalışmanın başında da belirtildiği gibi, siyasetin ahlakla ilişkisi iki farklı düzeyde kendisini gösterir. Birincisi, siyaset felsefesiyle ilgili olup, siyasi faaliyetin yöneleceği amaçlar ile gerçekleştireceği değerlerin neler olması gerektiği üstünde yoğunlaşır. Bu, çok geniş ve derin bir konudur ve aslında “etik”in alanına girer. Siyasetin ahlakla ilişkisinin ikinci yönü ise siyasal davranışın değerlendirilmesiyle ilgilidir. Buna da “siyasi ahlak” denir. Gerçekten gündelik yaşamda siyasi ahlaktan söz edildiğinde kastedilen, çoğunlukla,

52 Teklif metni için bkz. http://www.belgenet.com/2001/siyasiahlak_01.html, Erişim Tarihi: 11.07.2007.

53 Tasarı taslak metni için bkz. <http://www.kgm.adalet.gov.tr/siyasietik.htm>, Erişim Tarihi: 08.08.2007.

54 http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/haber_portal.aciklama?p1=39597, Erişim Tarihi: 08.08.2007.

55 Referans Gazetesi, 25.06.2007.

siyasî faaliyetin yürütülmesi sırasında da ahlaki davranış kodlarına uyulması gereğidir. Nitekim bu konudaki ilk girişimin sahibi Bülent Akarcalı da teklifine, “Siyasi Ahlak Komisyonu Kanun Teklifi” adını vermiştir.

1. Siyasi Etik Komisyonun Oluşumu

Siyasi Etik Komisyonunun üye sayısı, Danışma Kurulunun teklifi üzerine Genel Kurul tarafından işaret oyuyla belirlenecektir. Siyasi parti grupları, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 11. maddesinin birinci fıkrasında belirtilen oranlara göre tespit edilecek sayıda milletvekiliyle temsil edileceklerdir. Yani siyasi partiler komisyonda parlamentodaki ağırlıkları oranında temsil imkanı bulacaklardır. Hükmün gerekçesinde, Anayasanın 95. maddesinin ikinci fıkrası⁵⁶ ile Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 11. maddesinin birinci fıkrası⁵⁷ hükmünün böyle bir düzenlemeyi gerekli kıldığı vurgulanmaktadır. Ancak düzenlemenin, iktidarda olan parti ya da partilere, komisyon çalışmaları üzerinde hakimiyet kurma olanağı sağlayacağı söylenebilir. Dahası, böyle bir hükmün, Etik Komisyon çalışmalarını, kamuoyunda *aklama* suçlamalarına yol açan, TBMM araştırma ve soruşturma komisyonlarıyla aynı eleştirilere maruz bırakabileceği iddia edilebilir⁵⁸. Kanımca bu sakıncalar dikkate alınmalı ve Komisyonun oluşumunda iktidarla muhalefet, sayıca eşit tutulmalıdır. Yani

56 Anayasanın 95. maddesinin ikinci fıkrası “İçtüzük hükümleri, siyasi parti gruplarının Meclisin bütün Anayasanın faaliyetlerine üye sayısı oranında katılmalarını sağlayacak yolda düzenlenir” hükmünü içermektedir.

57 TBBM İçtüzüğü'nün 11. maddesi şu şekildedir:

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, siyasi parti gruplarının parti grupları toplam sayısı içindeki yüzde oranlarını ve bu oranlara göre her siyasi parti grubuna düşen Başkanlık Divanındaki görev yeri sayısını tespit eder ve Danışma Kuruluna bildirir. Başkanlık Divanındaki görev yerleri, Başkanvekillikleri için - iki adedi Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğuna sahip siyasi parti grubuna ait olmak üzere - oranı en yüksek olandan başlayarak sıra ile dağıtılır. Katip Üyeliklerle, İdare Amirlikleri için görev yerleri dağıtımı Danışma Kurulunun görüşü alındıktan sonra Genel Kurulca kararlaştırılır. Siyasi parti grupları kendilerine düşen yerler için adaylarını gösterir. Bu adayları gösteren listenin Genel Kurulca işaret oyuyla oylanması suretiyle seçim tamamlanmış olur. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanvekillikleri, Katip Üyelikleri ve İdare Amirlikleri için, bir yasama döneminde iki seçim yapılır. İlk seçilenlerin görev süresi iki, ikinci devre için seçilenlerin görev süresi üç yasama yılıdır. Bu görevlerde herhangi bir suretle boşalma olması halinde, yeni seçilen Divan Üyesi, eskisinin görev süresini tamamlar”.

58 Adnan Keskin, “Etik Yasada Beş Eksik”, Radikal, 07.04.2006.

Komisyon üyeliklerinin yarısı iktidar partisi ya da partilerine, diğer yarısı da muhalefet partilerine tahsis edilmelidir.

Teklif e göre Komisyon, her yasama dönemi başlangıcında Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanının oluşumunu takip eden ilk bir ay içinde oluşturulacak ve Komisyon için, bir yasama döneminde iki seçim yapılacaktır. İlk seçilenlerin görev süresi iki, ikinci devre için seçilenlerin görev süresi üç yasama yılı olacaktır.

Teklif, mensubu olduğu siyasi parti ile üyelik bağı sona eren; Türkiye Büyük Millet Meclisinde grup kurma hakkını kaybeden bir siyasi partiye mensup olan veya kendiliğinden ayrılma isteminde bulunan milletvekilinin, Komisyon üyeliğinin kendiliğinden sona ereceğini öngörmektedir. Kuşkusuz kendiliğinden ayrılma isteminde bulunan milletvekilinin görevinin sona ermesi anlaşılabilir bir durumdur. Ancak diğer haller bakımından aynı şeyi söylemek güçtür. Mensubu olduğu siyasi parti ile üyelik bağı sona eren ya da Türkiye Büyük Millet Meclisinde grup kurma hakkını kaybeden bir siyasi partiye mensup olan milletvekilinin Komisyondaki görevinin kendiliğinden sona ereceğini söylemek, üyelerin Komisyonda partilerini temsil ediyor olmalarının kabulü anlamına gelir. Oysa siyasi ahlakın gerçekleştirilmesi tarafsızlığın esas alınmasıyla mümkündür.

Kanımcıca Siyasi Etik Komisyonu üyeliğinin sona ermesi hallerine, “Üst üste iki toplantıya mazeretsiz olarak katılmayan Siyasi Ahlak Komisyonu üyesi değiştirilebilir” hükmü de ilave edilmeli ve böylece Komisyon üyeliğinin ciddiyeti vurgulanmalıdır.

2. Siyasi Etik Komisyonun Görev ve Yetkileri

Komisyon, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ve dışarıdan atanan Bakanlar Kurulu üyelerinin, bu Kanunda ve diğer kanunlarda yer alan etik ilkelere riayet edip etmediğini, resen veya yapılacak başvurular üzerine gerekli inceleme ve araştırmayı yaparak takip ve değerlendirme görevini yerine getirir. Siyasi etik kültürünü yerleştirmek üzere çalışmalar yapar ve bu konudaki çalışmalara destek olur.

Komisyon, görevleri ile ilgili olarak, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ve dışarıdan atanan Bakanlar Kurulu üyelerinden, kamu kurum ve kuruluşlarından, gerçek ve tüzel kişilerden her türlü bilgi ve belgeyi isteyebilir, ilgili kişilerin ve uzmanların bilgisine başvurabilir. Teklif e göre

ayrıca, Komisyon veya görevlendireceği üyeler, gerektiğinde, Ankara haricinde ve yurt dışında çalışma ve incelemelerde bulunabileceklerdir.

Görüldüğü gibi Komisyon üç temel işlevi yerine getirmekle görevlidir. Birincisi, etik ilkelere uyulup uyulmadığını denetlemek; ikincisi siyasi etik kültürünü yerleştirmek için çalışmalar yapmak; üçüncüsü ise, bu konuda yapılacak çalışmaları desteklemektir. Dikkat edilirse teklif, sadece takip ve değerlendirmeden söz etmekte; açık bir yaptırım içermemektedir. Ancak etik ilkelere aykırı hareket ettiği tespit edilen Milletvekilleri ve dışarıdan atanan Bakanlar Kurulu üyeleri hakkında Anayasa, kanun ve İçtüzük hükümleri uyarınca işlem yapılacaktır denilerek, sorun genel hükümler çerçevesinde çözüme kavuşturulmaktadır.

3. Siyasi Etik Komisyonun Çalışma Usul ve Esasları

Komisyon, kendi başkanının davetiyle veya üye tamsayısının dörtte birinin yazılı teklifi üzerine toplantıya çağrılır ve üye tam sayısının en az yarısının katılımıyla toplanır. Kararlar toplantıya katılanlarının salt çoğunluğunun gizli oyuyla alınır.

Komisyon toplantıları gizlidir, çalışmalar hakkında komisyon üyeleri tarafından hiçbir açıklama yapılamaz. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulan raporlar ve kararlarla ilgili açıklamalar ancak Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı veya görevlendirdiği vekili tarafından yapılabilir. Hemen ifade edelim ki çalışmalar hakkında komisyon üyelerinin açıklama yapamayacaklarına ilişkin hüküm, ilk bakışta, gizlilik kalkmıyor biçiminde yorumlanıp eleştirilebilir⁵⁹. Ancak kabul etmek gerekir ki, bu eleştiri çok isabetli değildir. Henüz çalışma düzeyindeki iddiaları gündeme getirme olanağı tanımak, suçsuzluk karinesiyle çelişir.

Komisyon çalışmaları ile ilgili olarak, yurt içi ve dışı görevlendirmelere ait giderler, Komisyonun kararı ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanının onayı ile 6245 sayılı Harcırah Kanunu hükümlerine göre Türkiye Büyük Millet Meclisi bütçesinden karşılanacaktır.

59 Adnan Keskin, "Etik Yasada Beş Eksik", Radikal, 07.04.2006.

4. Siyasi Etik Komisyonun İnceleme ve Araştırma Yöntemi

Komisyon, inceleme ve araştırmasını etik ilkeler çerçevesinde yürütmek ve en geç bir ay içinde sonuçlandırmak zorundadır. Gerektiğinde bu süre uzatılabilecektir.

Komisyon, bu Kanunda ve diğer kanunlarda yer alan hükümler çerçevesinde yapacağı değerlendirmeler ve diğer görevleri ile ilgili olarak hazırladığı raporları, en geç bir ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunmak zorundadır. Başkanlık, gereken hallerde raporlar hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisini bilgilendirecektir.

Bu Kanunda ve diğer kanunlarda yer alan düzenlemelere aykırı hareket ettiği tespit olunan Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ile dışarıdan atanan Bakanlar Kurulu üyeleri hakkında Anayasa, kanun ve İçtüzük hükümleri uyarınca işlem yapılacaktır.

Teklifin bu düzenlemesi, etik ilkelere aykırı hareket ettiği tespit edilen Milletvekilleri ve dışarıdan atanan Bakanlar Kurulu üyeleri ile ilgili yaptırım sorununu, bu konudaki genel hükümlere bırakmaktadır. Ülkemizde milletvekili dokunulmazlığı ve meclis soruşturması konularının çok tartışmalı olduğu ve sonuçta siyasi yönünün ağır bastığı dikkate alındığında, getirilen düzenlemenin yeni bir şey içermediği söylenebilir. Dolayısıyla, milletvekillerinin ve bakanların mal bildiriyle ilgili inceleme ve değerlendirmelerden sonuç alınabilmesi için dokunulmazlıkların sınırlandırılmasının gerekli olduğu söylenebilir.

B. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ ÜYELİĞİ VEYA BAKANLAR KURULU ÜYELİĞİ İLE BAĞDAŞMAYAN HUSUSLAR

1. Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeliği veya Bakanlar Kurulu Üyeliği ile Bağdaşmayan İşler

Milletvekillerinin, görevlerini yerine getirirken çeşitli güçlerin, özellikle de yürütme organının ve ekonomik gücü elinde bulunduran çevrelerin etkisinde kalmamaları için, onları bu ilişkilerden uzak tutan önlemlerin

alınması gerekir⁶⁰. Anayasa hukukunda bunlara, “yasama bağdaşmazlığı (teşriî imtizaçsızlık)” adı verilmektedir⁶¹. Yasama bağdaşmazlığının iki temel amacının bulunduğu söylenebilir. Birincisi, milletvekillerini, kamu görevlerini kabulden uzak tutarak hükümet karşısında bağımsız kılmak; ikincisi ise, milletvekilinin mesleki faaliyetlerinin, onun milletvekilliği görevinin bağımsız bir şekilde yerine getirmesini tehlikeye sokmasını önlemektir. Zira milletvekili, milletvekilliği sıfatını özel işlerinde çıkar sağlamak, daha çok kar elde etmek amacıyla kullanabilir. Keza milletvekilinin özel işlerinde girdiği çıkar ilişkileri, milletvekilinin yasama görevini tam anlamıyla bağımsızlık içinde yapmasını engelleyebilir⁶².

Teklif, Anayasanın 82. maddesi doğrultusunda, milletvekillerinin, onlara dışarıdan atanan bakanlar kurulu üyelerini de ilave ederek ve yapılamayacak işlerin çerçevesini genişleterek, yapamayacakları işleri sıralamaktadır. Hemen belirtelim ki buradaki genişletme Anayasaya aykırı değildir. Çünkü Anayasanın 82. maddesinin son fıkrası, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği ile bağdaşmayan diğer görev ve işlerin kanunla düzenleneceğini belirtmiştir. Bunun anlamı şudur; milletvekilliği ile bağdaşmayan bir iş veya görev, anayasa değişikliği yapmaya gerek olmaksızın kanunla tespit edilebilir. Böyle bir kanun, Anayasanın 82. maddesinde öngörülmeyen bir bağdaşmazlık getirirse, bu durum Anayasaya aykırı sayılmaz⁶³.

Halen yürürlükte olan 3069 Sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeliği ile Bağdaşmayan İşler Hakkında Kanunun yürürlükten kaldırılmasını öngören teklif, milletvekillerinin, onlara dışarıdan atanan bakanlar kurulu üyelerini de ilave ederek yapamayacakları işleri şu şekilde sıralamaktadır:

a) Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ve dışarıdan atanan Bakanlar Kurulu üyeleri;

—Devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinde ve bunlara bağlı kuruluşlarda;

60 Bülent Tanör/Nemci Yüzbaşıoğlu, 1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku, Beta Y., İstanbul, 2005, s.220.

61 Kemal Gözler, Türk Anayasa Hukuku Dersleri, Ekin Y., Bursa, 2007, s.263; Ergun Özbudun, Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Y., Ankara 1995, s.249.

62 Gözler, s.265.

63 Gözler, s.264.

—Devletin veya diğer kamu tüzel kişilerin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak katıldığı teşebbüs ve ortaklıklarda;

—Özel gelir kaynakları ve özel imkânları kanunla sağlanmış kamu yararına çalışan derneklerin ve Devletten yardım sağlayan ve vergi muafiyeti olan vakıfların, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim ve denetim kurullarında;

Görev alamazlar, vekili olamazlar, herhangi bir taahhüt işini doğrudan veya dolaylı olarak kabul edemezler, temsilcilik, hakemlik, ücret karşılığı iş takipçiliği, komisyonculuk veya müşavirlik yapamazlar; genel sekreter, sekreter veya benzeri herhangi bir nam altında hiçbir yönetim görevi alamazlar.

b) Yürütme organının teklif, inha, atama veya onamasına bağlı resmî veya özel herhangi bir işle görevlendirilemezler. Bir üyenin belli konuda ve altı ayı aşmamak üzere Bakanlar Kurulunca verilecek geçici bir görevi kabul etmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kararına bağlıdır.

c) Yabancı bir devlet veya milletlerarası bir kuruluş tarafından verilen idarî ve siyasî, ücretli herhangi bir işi veya görevi Türkiye Büyük Millet Meclisinin kararı olmadıkça kabul edemezler.

d) Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi olmaktan kaynaklanan konum ve yetkilerini kendilerine menfaat sağlamak amacıyla kullanamazlar.

e) Mesleklerini icrada ve işletmelerini yönetmekte milletvekilliği veya bakanlık sıfat veya kimliklerini kullanamazlar.

f) Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ve dışarıdan atanan Bakanlar Kurulu üyeleri;

—Devletten herhangi bir türde özel teşvik, sübvansiyon veya maddî destek alan,

—Kamuya ait veya kamu iştiraki olan bankalardan, milletvekili brüt maaşının elli katından fazla miktarda kredi kullanmakta olan,

—Kamu kurum ve kuruluşlarına, yerel yönetimlere, bunlara bağlı işletmelere mal veya hizmet sunan, bu kurum, kuruluş veya işletmelerle kazanç sağlamaya yönelik taahhüt veya müteahhitlik ilişkisine giren firma,

işletme veya şirketlerde, yönetim ve denetim kurulu üyeliği, genel yöneticilik ve yöneticilik yapamazlar; bu görevlere vekalet edemezler.

g) Bankalar, finans ve sigorta kurumları, menkul değer aracı kuruluşları veya bunların iştiraki olan işletme, kurum ve kuruluşlarda ücretli veya ücretsiz herhangi bir görev üstlenemezler.

h) Arazi alım satımı yapan veya toplu konut inşaatı işleri ile uğraşan kuruluşlarla herhangi bir menfaat karşılığında iş ilişkisi kuramazlar, bu tür kuruluşlarda görev kabul edemezler.

ı) Kooperatiflerde herhangi bir menfaat karşılığında yöneticilik veya denetçilik görevi üstlenemezler.

j) Kamu kesimiyle hiçbir ihale veya taahhüt ilişkisine giremezler.

k) Özelleştirme uygulamaları kapsamında yapılan hiçbir işleme taraf olamazlar.

l) Kamuya açık olmayan devlet bilgilerinin, özel çıkarlar için kullanımına yol açamazlar.

m) Görevlerini yerine getirirken, sıfatlarının gerektirdiği itibar ve güvene layık olduklarını her türlü davranışlarıyla göstermelidirler.

n) Bina, araç, gereç, personel ve benzeri her türlü kamu imkânlarını seçim işlerinde kullanamazlar.

o) Dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefi inanç, din, mezhep, yaş, bedensel engeller ve benzeri sebeplerle ayırım yapamazlar; bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun hareket etmek zorundadırlar.

Teklif, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ve dışarıdan atanan Bakanlar Kurulu üyelerinin yapamayacakları işleri bu şekilde saydıktan sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği ve dışarıdan atanan Bakanlar Kurulu üyeliğiyle bağdaşmayan iş ve görevlere ilişkin diğer kanunlarda yer alan hükümlerin saklı olduğunu vurgulamaktadır.

Hemen belirtelim ki, teklifin bu maddesinde öngörülen bağdaşmazlıklar esas itibarıyla yerindedir. Ancak bazı hususların gözden geçirilmesi ve düzeltilmesinin yararlı olduğu da açıktır. Bu hususlardan ilki, Anayasada bulunan ve bu teklifte de tekrarlanan, “TBMM üyeleri... sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların

yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar, vekili olamazlar...” şeklindeki hükümdür. Sendikaları siyasetten dışlamaya yönelik bu hüküm, çoğulculuğu ve örgütlü toplumun siyasal yaşama katılımını engelleyici bir nitelik taşıdığından antidemokratiktir⁶⁴.

Ayrıca teklifin 7. maddesinin a bendinde sayılan kurum ve kuruluşlarda “ücret karşılığı iş takipçiliği, komisyonculuk, müşavirlik yapamazlar” hükmünde yer alan “ücret karşılığı” ibaresi de yerinde değildir. Bu ibare, metinden çıkarılmalı ya da “ücretsiz veya ücret karşılığı” şeklinde değiştirilmelidir⁶⁵.

Öte yandan kamu ihaleleri ve özelleştirme gibi hassas alanlarda milletvekili ve dışarıdan bakan atanan kişilere yönelik sınırlamaların sadece kendileriyle sınırlı tutulmasının yeterli olup olmayacağı ve bu konudaki tartışmaları sona erdirip erdiremeyeceği konusu şüphelidir. Dolayısıyla, kamu ihaleleri ve özelleştirme gibi hassas alanlarda bu kişilerin eş ve çocuklarının da kapsam içine alınması savunulabilir⁶⁶.

Ayrıca teklife, “Bakanlar kar amaçlı bütün işlerini görevleri süresince bir kayyuma devrederler” hükmünün ilave edilmesi savunulabilir. Bu görüş hem Hacaloğlu hem de Akarcalı tekliflerinde mevcuttur.

2. Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeleri veya Bakanlar Kurulu Üyelerinin Hediye Kabulü

TBMM üyeliği veya Bakanlar Kurulu üyeliği ile bağdaşmayan işleri bu şekilde sıralayan teklif, ardından, kamuoyunda sıkça tartışılan hediye ve bağışların kabulü konusuna eğilmektedir. Buna göre, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ve Bakanlar Kurulu üyelerine gönderilecek her türlü hediye ve hibe niteliğindeki eşya, Komisyonun izni olmadan dağıtılamayacaktır.

64 TÜSİAD, Türkiye’de Demokratikleşme Perspektifleri, (Hazırlayan: Bülent Tanör), Ocak 1997, http://www.tusiad.org/turkish/rapor/demokratik_tur/html, Erişim Tarihi: 15.11.2007. Benzer bir eleştiri için bkz. Özbudun, s.249.

65 Cumhurbaşkanlığı, Yolsuzlukla Mücadeleye Yardımcı Olmak Maksadıyla Alınması Gerekli Tedbirlere İlişkin İnceleme Raporu, Ankara: Cumhurbaşkanlığı, Devlet Denetleme Kurulu Başkanlığı Yayını, Haziran-1996.s.188-226. <http://www.canaktan.org/din-ahlak/ahlak/yolsuzlukla-mucadele-stratejileri/tum-yazilar/devlet-denetleme-kurulu.pdf>. Erişim Tarihi: 24.08.2007.

66 Adnan Keskin, “Etik Yasada Beş Eksik”, Radikal, 07.04.2006.

Esasen teklifle getirilen bu genel düzenleme, birçok tartışmayı da beraberinde getirmeye adaydır. Düzenlemeye göre, bedeli ve niteliği ne olursa olsun, her türlü hediye ve bağış, mutlaka Komisyonun izniyle dağıtılacaktır. Kanımca bu, uygulama açısından, pek çok karışıklığa yol açacaktır. Burada yapılması gereken şey, tıpkı Akarcalı ve Hacaloğlu tekliflerinde olduğu gibi, Komisyonun izni koşulunu belli bir meblağ ile sınırlamaktır⁶⁷.

Öte yandan söz konusu sınırlamanın TBMM üyeleri ve Bakanlar Kurulu üyeleri ile sınırlı kalmaması gerekir. Eşler ve çocukların da kapsama alınması siyasi ahlakın temini bakımından önemlidir.

Ayrıca, ayırım yapılmaksızın, her türlü hediye ve hibe niteliğindeki eşyanın dağıtımının Komisyonun iznine bağlı tutulması da doğru değildir. Örneğin, kitap, kaset, CD gibi fikir ve sanat ürünleri açıkça kapsam dışı bırakılmalıdır.

Diğer taraftan, yurtiçinden ve yurt dışından gelen konaklama ve yolculuk giderleri ödenen davetler de hediye ve bağış kapsamında değerlendirilmesi gereken hususlardır ve Akarcalı ve Hacaloğlu tekliflerinde olduğu gibi, mutlaka Siyasi Etik Komisyonunun izin ve denetimine tabi kılınmalıdır. Ancak burada da bir ayırım yapılmalı, üniversiteler ve sendikalar gibi kar amacı gütmeyen kuruluşlar bu hükmün dışında tutulmalıdır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ve dışarıdan atanan Bakanlar Kurulu üyeleri, mevcut durumlarını üç ay içinde bu Kanuna uygun hale getirirler.

67 Sözelimi Akarcalı'nın teklifine göre; Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ile eşleri ve çocukları milletlerarası protokol, mücamele veya nezaket kaideleri uyarınca veya diğer herhangi bir sebeple yabancı devletlerden, milletlerarası kuruluşlardan sair milletlerarası hukuk tüzelkişiliklerinden Türk uyruğunda olmayan herhangi bir özel veya tüzel kuruluştan aldıkları tarihteki değeri bir aylık net asgari ücret toplamını aşan hediye veya hibe niteliğindeki eşyayı aldıkları tarihten itibaren bir ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Siyasi Ahlak Komisyonuna teslim etmek zorundadırlar.

C. BEYAN YÜKÜMLÜLÜĞÜ

1. Beyan Yükümlülüğü

Ülkemizde siyaset ahlak ilişkisi bağlamında gündeme getirilen en önemli konulardan birisi de, hiç kuşkusuz, siyasilerin mal beyanı ve bu beyanın kamuoyuyla paylaşılması sorunudur. Teklifin ilgili maddesinin gerekçesinde de belirtildiği gibi, pek çok demokratik ülkede milletvekillerinin ve dışarıdan atanan Bakanlar Kurulu üyelerinin, parlamento dışı gelir getiren faaliyetlerinin ve bu faaliyetler sonucu elde edilen gelirlerin periyodik olarak beyanı ve bu beyanların kamuoyuna açıklanabilmeleri öngörülmektedir. Amerika, Avusturya, İngiltere, Japonya, İtalya ve Polonya buna örnektir⁶⁸.

Teklifin 8. maddesi de bu çerçevede, diğer kanunlarda yer alan hükümler saklı olmak kaydıyla, TBMM üyeleri ve dışarıdan atanan Bakanlar Kurulu üyelerini;

—Maaş gelirleri, üretimden kaynaklanan gelirler, kira gelirleri, hisse senetleri ve tahviller, faiz, repo, yatırım fonu gibi menkul değer gelirleri dahil olmak üzere tüm gelirlerini;

—Kayıtlı veya zilyesinde bulunan tüm taşınır ve taşınmaz malları ile değerlerini;

—Hakları, alacakları ve bunların kaynaklarını;

—Borçlarını ve sebeplerini;

—Yaptıkları iş veya faaliyetin nitelik, kapsam ve süresini;

—İlişkili oldukları kuruluşların ticarî kimlik ve unvanlarını,

seçtikleri tarihten itibaren bir ay ve sonraki her yasama yılının ilk bir ayı içinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına yazılı olarak beyan etmekle yükümlü kılmakta ve bu bildirimlerin, iki ay içinde, Komisyon tarafından değerlendirileceğini hükme bağlamaktadır⁶⁹.

68 Bkz. Volkan Akı, “Dünyada Mal Beyanı Kuralları Nasıl?”, Akşam Gazetesi, 3 Şubat 2006.

69 Mal bildirimini ile ilgili incelemeler ve değerlendirmeler sonucunda haksız mal edinildiği saptanırsa, haksız mal edinen kişinin, fiili daha ağır cezayı gerektiren bir suç oluşturuyorsa, üç yıldan beş yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezasıyla

Teklif, beyan yükümlülüğünün kapsamını ve öznesini açıkça göstermekte, yani kimlerin hangi konularda beyanda bulunma zorunluluğu altında olduğunu belirtmektedir. Hemen belirtelim ki, burada dikkati çeken en önemli nokta, beyan yükümlülüğünün, siyasetçiler bakımından ele alırsak, sadece, TBMM üyeleri, dışarıdan atanan Bakanlar Kurulu üyeleri ve siyasi partilerin genel merkez yönetim ve denetim kurulu üyeleri, bakımından söz konusu olmasıdır. Oysa bu konudaki tartışmalarda, siyasilerin yanı sıra yakınlarının, ama özellikle de eş ve çocuklarının gündeme getirildiğini biliyoruz. Dolayısıyla, teklifte eş ve velayetleri altındaki çocuklarına ve hatta bakmakla yükümlü oldukları ana-babalarına ait varlıklar da yer almalıydı.

Öte yandan teklifte yer alan önemli bir eksiklik de, siyasi partilerin merkez yönetimi dışındaki yetkililerin kapsama dahil edilmemiş olmalarıdır. Bunu yapmayan teklif, 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanununun 2. maddesinde yaptığı değişiklikle, bilirkişiler, gazete, radyo, televizyon ve benzeri kitle iletişim araçlarının pay sahibi gerçek kişiler ile tüzel kişilerin yönetim ve denetim kurulu üyeleri; sorumlu müdürleri; başyazarları ve fıkra yazarları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının başkanları, yönetim ve denetim kurulu üyeleri, federasyon ve konfederasyonlar dahil sendikaların ve sendika şubelerinin başkanları, yönetim ve denetim kurulu üyelerini kapsama dahil etmektedir.

2. Mal Varlığını Kamuoyuna Açıklanması

Teklif, mal bildirimine ilişkin yasanın 9. maddesini⁷⁰ değiştirmeyi amaçlamaktadır. Buna göre, “Mal bildirimleri, özel kanunlardaki hükümler saklı kalmak kaydıyla, bildirimde bulunanın özel dosyasında tutulur. Mal

cezalandırılması söz konusu olacaktır. Tabii bu noktada dokunulmazlıklar gündeme gelecektir. Dolayısıyla milletvekillerinin ve bakanların mal bildiriyle ilgili inceleme ve değerlendirmelerden sonuç alınabilmesi için, konunun dokunulmazlık ve meclis soruşturması sorunlarıyla birlikte ele alınması gerekmektedir.

70 Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanununun 9. maddesi şu şekildedir: “Mal bildirimleri, özel kanunlardaki hükümler saklı kalmak kaydıyla bildirimde bulunanın özel dosyasında saklanır. Bildirimlerin içeriği hakkında, 20. madde hükmü dışında hiçbir şekilde açıklama yapılamaz ve bilgi verilemez. Ayrıca mal bildirimlerindeki bilgiler ve kayıtlar esas alınarak içeriği hakkında yayında bulunulamaz”.

bildirimlerinde açıklık esastır.” Görüldüğü gibi teklif, mal bildiriminde gizlilik ilkesini kaldırmakta, ancak, bunun hangi yoldan sağlanacağı konusunda bir açıklık getirmemektedir.

Oysa demokratik ülkelerde, başta başbakan olmak üzere, parlamenterlerin mal bildirimlerine kamuoyunun ulaşabilmesi için kullanışlı mekanizmalar kurulmuştur. Sözgelimi ABD’de başkan dahil yürütmenin bütün mensupları, 1978 tarihli “Hükümet Etiği Yasası”⁷¹ gereği kendilerinin, eşlerinin ve 18 yaşından küçük çocuklarının servetini "SF 278" adlı standart bir formla her yıl bildirirler. Bu bildirim, halka açık arşivlerde saklanır ve medya tarafından İnternet sitelerinde yayınlanır. İngiltere’de ise her genel seçim sonrasında milletvekillerinin mal varlıkları, gelirleri, para karşılığı yaptıkları tüm çalışmalar, seçimi izleyen 6 ay içinde parlamento tarafından kayıtlara geçirilir ve parlamentoya ait bir İnternet sitesinde yayınlanır. Belçika’da da, siyasilere ne kadar gelirin olduğu, nerede malı bulunduğu, Belçika resmi gazetesinde ve İnternette yayınlanır. Bildirimin doğruluğundan şüphe varsa ve şikayet söz konusu ise, siyasinin çalıştığı kurumdaki ilgili kurullar devreye girerek inceleme yaparlar. Bildirimde aykırılık varsa ya da beyan yapılmamışsa konu yargıya intikal ettirilir⁷².

Buna karşın Fransa ve Almanya’da durum değişiktir. Fransa’da başbakan, bakanlar, parlamenterler, Avrupa Parlamentosu (AP) üyeleri ve en az 100 bin nüfuslu kent belediye başkanları dahil, tüm üst düzey yerel yönetim yetkilileri, servet bildiriminde bulunmak zorundadırlar. Ancak mühürlü zarflarla verilen bildirimler, ülkenin en itibarlı kurumlarından Danıştay binasındaki Politik Yaşamın Mali Şeffaflığı Komisyonu’nda muhafaza edilmektedirler. Bildirimler gizlidir, sahibinin izni olmadan açıklanamaz. Almanya’da ise, özel hayatın gizliliği ilkesi gereği, normal vatandaşlar ve kamu görevlileri gibi, milletvekilleri de mal bildiriminde bulunmak zorunda değildirler⁷³. Ancak, göreve başladıktan sonra milletvekili maaşı dışında, hangi çalışmalar sonucu, nereden, ne kadar

71 Yasa metni için bkz.
http://www.house.gov/ethics/ETHICS_IN_GOVERNMENT_ACT_LINK_PAGE.htm,
Erişim Tarihi: 15.11.2007.

72 Milliyet, Küresel Soru: Nereden Buldun?, 20-21 Şubat 2006.

73 TEPAV, Bir Olgu Olarak Yolsuzluk: Nedenler, Etkiler ve Çözüm Önerileri, Ankara, 2006, s.129.

kazanç elde ettiklerini Meclis Başkanlığı'na bildirmek mecburiyetindedirler⁷⁴.

Ülkemize gelince, teklifin mal bildirimlerinde açıklık esasını getirmesi, temiz toplum, temiz siyaset, dürüst yönetim gibi değerlerin hayata geçirilmesi açısından son derece yerindedir. Ancak, bunun hangi yoldan sağlanacağı konusunun açıklığa kavuşturulmamış olması önemli bir eksiklik. Bu eksiklik giderilmeli ve siyasilerin ne kadar gelirlerinin olduğu, nerede malları bulunduğu, resmi gazetede veya Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne ait İnternet sitesinde yayınlanmalıdır.

V. SONUÇ

Temelde iyi-kötü değerlendirmesine dayanan ve iyiyi kötüden ayıran ahlak, insan yaşamının evrensel bir özelliği olarak, hayatın her alanında olduğu gibi, siyaset alanında da kendini gösterir. Siyasetin ahlakla ilişkisi iki farklı düzeyde ele alınabilir. İlki, siyaset felsefesiyle ilgilidir ve siyasi faaliyetin yöneleceği amaçlar ile gerçekleştireceği değerlerin neler olması gerektiği üzerinde yoğunlaşır. Bu, çok geniş ve derin bir konudur ve aslında “etik”in alanına girer. Siyasetin ahlakla ilişkisinin ikinci yönü ise siyasal davranışın değerlendirilmesiyle ilgilidir. Siyasette genel geçer ahlaki ilkeler üzerinde duran ve bu bağlamda temiz toplum, temiz siyaset, dürüst yönetim, şeffaflık gibi değerlerin hayata geçirilmesini amaçlayan bu alana “siyasi ahlak” denir. Bir politikacının yolsuzluk yapması veya yapmaması yahut partiler ya da adayların, seçim harcamalarını karşılamak için işadamlarına veya usulsüz para kaynaklarına yönelmeleri, bu çerçevede ele alınabilecek ahlaki sorunlardır.

Kuşkusuz günümüz toplumlarında, yöneticilerden her alanda üstün ahlak sahibi olmalarını beklemek ve hukuk kuralları aracılığıyla onları mutlak bir biçimde ahlaklı davranmaya zorlamak mümkün değildir. Ancak, yine de, politik yaşamın aktörlerinin asgari ahlak kurallarına uymalarını beklemek ve bunun için yasalar çıkarılmasını istemek toplumun en doğal hakkıdır. Çünkü günümüz toplumlarında özellikle kamu görevinin kişisel amaç uğruna kötüye kullanılması olgusu yaygınlaşmakta ve bu bağlamda yolsuzluk, rüşvet, adaletsizlik, haksızlık gibi olayların sayısı artmaktadır. Kısaca,

74 Milliyet, Küresel Soru: Nereden Buldun?, 20-21 Şubat 2006.

“siyasal yozlaşma” olarak adlandırılan bu durum, çok önemli ekonomik ve siyasal sonuçlara yol açmakta ve bilhassa siyasetin kirlenmesine ve bu çerçevede siyasete ve siyasetçiye duyulan güvenin zedelenmesine, hatta siyasal kurumların meşruiyetlerinin zayıflamasına neden olmaktadır.

Siyasal yozlaşmanın demokrasiye verdiği zarar, çıkış yolu arayışlarını da beraberinde getirmekte ve bu çerçevede hemen bütün demokratik ülkelerde konuya ilişkin yasal düzenlemeler yapılmaktadır. Ülkemizde de konuya ilişkin bir yasal düzenleme ihtiyacı, öteden beri gündemde olmuştur. Kuşkusuz Bilgi Edinme Hakkı Kanunu⁷⁵ ve Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması Hakkında Kanun⁷⁶ bu anlamda önemli bir başlangıç olmuştur. Ancak doğrudan doğruya milletvekilleri ve bakanları esas alan bir düzenleme yapılmasının zarureti de ortadadır. Böyle bir çaba, başta milletvekilleri ve bakanlar olmak üzere, bütün siyasetçileri olumsuz, yanlı ve haksız ithamlardan koruyacak ve görevlerini hakkıyla yerine getirmelerine yardımcı olacaktır.

Bu amaçla hazırlanan teklif, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ve dışarıdan atanan Bakanlar Kurulu üyeleri ile ilgili olarak Siyasi Etik Komisyonunun kurulmasını öngörmekte; milletvekilliği ve Bakanlar Kurulu üyeliği ile bağdaşmayan hususları düzenlemekte; bu kişilere ilişkin mal beyanı konusunu ele almakta ve bu beyanların kamuoyuna açıklanmasına dair hükümler içermektedir.

Yukarıdaki değerlendirmelerden de anlaşılacağı gibi teklif, gerek Siyasi Etik Komisyonunun oluşumu ve çalışma esasları noktasında, gerek milletvekillerinin yapamayacakları işler hususunda ve gerekse mal beyanının kapsamı konusunda bir takım eksiklikler içermektedir. Ancak özellikle, mal bildirimlerinde açıklık esasını getirmesi, ama bunun hangi yoldan sağlanacağı konusunun açıklığa kavuşturulmamış olması çok önemli bir eksikliktir.

75 Resmi Gazete: 24/10/2003, Sayı: 25269.

76 Resmi Gazete: 8/6/2004, Sayı: 25486. Bu kanun, etik konusundaki yasal altyapı eksikliğini doldurmaya yönelik olarak atılmış önemli bir adımdır. Ancak, Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Bakanlar Kurulu üyeleri ile Türk Silahlı Kuvvetleri, yargı ve üniversite mensupları söz konusu kanun hükümlerinden istisna tutulmuştur. Kanunun değerlendirmesi için bkz. TÜSİAD, Devlette Etikten Etik Devlete: Kamu Yönetiminde Etik (Hazırlayan: Cüneyt Yüksel), İstanbul, 2005, s.57-64.

Bu arada, milletvekillerinin ve bakanların mal bildirimisiyle ilgili inceleme ve değerlendirmelerden sonuç alınabilmesi için, konunun dokunulmazlık ve meclis soruşturması sorunlarıyla birlikte ele alınması gerektiğini de vurgulamak gerekir. Çünkü teklife göre, mal bildirimi ile ilgili incelemeler ve değerlendirmeler sonucunda haksız mal edinildiği saptanırsa, haksız mal edinen kişinin, fiili daha ağır cezayı gerektiren bir suç oluşturmuyorsa, üç yıldan beş yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezasıyla cezalandırılması söz konusu olacaktır. Dolayısıyla Siyasi Etik Komisyonunun haksız mal edinildiği yönündeki tespiti, pekâlâ dokunulmazlık engeline takılabilecektir.

Sonuç olarak, yukarıdaki eksiklikler giderildiğinde ve teklifin gerekli müzakere sürecinden geçirilerek kanunlaşması ile birlikte Türkiye, siyasal yozlaşmanın önüne geçmek ve siyasete ahlakı egemen kılmak açısından son derece önemli bir adım atmış olacaktır.